

ב"מ צו

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב-ב"מ צד

א. השואל את הפרה ושאל בעליה עמה – א. יש לחקור האם דין בעליו עמו הוי פטור מתשלומין או שהוי פטור משמירה. ולהלן [צה.]. נחלקו אמוראים לענין פשיעה בבעלים, ולמ"ד פשיעה בבעלים חייב, ודאי הוי פטור רק מתשלומין של אונס ולא פטור משמירה, אבל למאי דקיי"ל שאף פשיעה בבעלים פטור יש לדון האם הוי פטור משמירה.

ולכאורה אפשר לתלות בטעמים למה בעליו עמו פטור. ואמנם התוס' [צו. ד"ה ונשאל] כתבו שאין סברא לפטור והוי חידוש, אבל יש בראשונים טעמים למה התורה פוטרת.

א. החינוך [מצוה ס] מבאר הטעם שהתורה לא חייבה את השואל כשהבעלים שם ויכולים לשמור את שלהם. ואע"פ שהתורה פוטרת כשהבעלים היו בזמן השאלה ואח"כ הלכו ולא היו בזמן האונס, מתוך החינוך שהתורה לא רצתה לתת דבריה לשיעורין, וציותה כל שהבעלים היו בזמן השאלה פטור. ואם לא היה בזמן השאלה והיה בזמן האונס חייב, כי התורה תלתה הענין בתחילת המעשה. ולפ"ז י"ל שהוי פטור משמירה, וכן ביאר הדרכ"ד שלכן תלוי אם היה עמו בזמן שאלה, שאז צריך לחול חיוב שמירה ואם בעליו עמו אין החיוב שמירה חל, אבל אם לא היה עמו בזמן השאלה וכבר חל החיוב שמירה, אין התורה פוטרת פטור חדש לפטור אם היה עמו בזמן האונסין.

ב. הספורנו [משפטים כב-יד] מבאר כיון שהיה ביניהם קירוב הדעת בזמן השאלה איכא אומדנא שנותן לו הבהמה או הכלי במתנה ע"מ להחזיר בלי חיוב אונסין. ולפ"ז אפשר לדון האם מחמת הקירוב דעת נותן ממש מתנה ע"מ להחזיר או שפוטרו מתשלום אונסין כמו במתנה ע"מ להחזיר.

ג. הרלב"ג [בפירושו לפרשת משפטים, והגר"י פרלא בפירושו על רס"ג מביא כן מהר"י ברונא

וכ"כ התורה תמימה פרשת משפטים פרק כב את קנג] ביאר שפטור בעליו עמו הוי משום שאם הבעלים משועבדים לו [עין רמב"ם מכירה יג-טו שהשוכר פועל הוא כמי שקנה אותו לזמן], לא שייך שהוא יהיה משתעבד לבעלים [כעבד של הבעלים] לגבי שמירת החפץ, כי אין אדם אדון ועבד ביחד לאיש אחד, כלומר אינו יכול להיות משעבד ומשתעבד לאותו בן אדם. והגר"פ מביא ראיה לסברא זו מתרוה"ד [סימן ר], ולפ"ז הוי פטור שאינו חייב בשמירה.

ד. בס' טעמי המצוות [להר"מ מנחם ריקנטי] כתב דאם בעליו היה עמו י"ל מזלו של הבעלים גרם לאונסין.

ב. הקה"ח [סימן רצא-יח] מביא מחלוקת בירושלמי אם כשבעליו עמו פטור השואל משבועת השומרים כגון שבועה שאינו ברשותו.

ומבאר הברכ"ש [ב"ק סימן לב-ה] שתלוי אם דין בעליו עמו הוי פטור מתשלומין או משמירה, דאם הוי פטור משמירה פטור משבועה ואם הוי פטור מתשלומין חייב בשבועה. ואפשר לדחות שלכו"ע ליכא פטור משמירה, ומ"מ פטור משבועה, דחיוב שבועה הוי כמו חיוב תשלומין, שהתורה חייבה שומר שבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב [כלשון הגמ' לעיל לה:], וכשבעליו עמו התורה פטרה מכל החיובים הבאים לפצות את בעה"ב.

2. ספר דבר יעקב

א] מסתברא שאלה עדיפא משום דקא מייתי לה לרשותיה אדרבה שבורה ומתה עדיפא שכן חייב באונסי' – אפשר לבאר הדיון בגמ', שבהר"א הגמ' סברה [כמו הש"ך] שפטור בעליו עמו הוי פטור שאינו שומר, ולכן קאמר שתלוי בזמן השאלה שמייטי ליה לרשותיה כדי לשמרה, ואם בעליו עמו אינו נכנס לרשותו לשמירה. והגמ' דוחה נימא שהוי פטור מתשלומין וא"כ תלוי בזמן האונס. והגמ' מסיקה מסתברא שתלוי בזמן שאלה שאז מתחייב במזונותיה. וצ"ב מה הקשר לחיוב מזונות. וגם קשה האם בשאל כלים שליכא חיוב מזונות הדין ישתנה.

הדרכ"ד [צד: ד"ה ובוה] מבאר שנקט מזונות לדוגמא שבזמן שאלה חלים חיובי שומרים ומסתבר שדין בעלים חל אז שלא יוחל עליו חיובי השומרים.

3. ספר דבר יעקב

ליראות, שאל פחות משו"פ ושאל שתי פרות] הם האם חייב באונסין, וכל שאר הבעיות הן האם איכא פטור בעליו עמו.
שיטת הרמב"ם [שאלה ב-ט] שגם הספק של הבעיות הראשונות הם האם איכא פטור של בעליו עמו היכא ששאלה לרבעה או ליראות בה או פחות משו"פ. וכתב המ"מ שהרמב"ם לומד שכל הבעיות הם לענין בעליו עמו, אבל רש"י לומד הד' בעיות ראשונות לענין חיוב אונסין. ולפי שיטת הרמב"ם כתבו התור"ח והמחנ"א [שאלה ס"ו ג] שפשיטא שחייב באונסין. ולפי שיטת רש"י כתבו המ"מ והריטב"א שפשיטא שיש פטור בעליו עמו.
הריטב"א והלח"מ מקשים לפי הרמב"ם שליכא בעיה לענין חיוב אונסין, וא"כ הוי בכלל הפרשה של שואל א"כ פשיטא שגם הפטור של בעליו עמו המוזכר בפרשה קאי גם עלייהו.
התור"ח מתרץ שכל הני לאו שאלה מעליא נינהו, ולכן הספק לענין מיפטר בבעלים שהוי חידוש האם התורה פטרת גם בכה"ג שאינו שאלה מעליא, דסתמא דקרא בשאלה מעליא מיירי, אבל לענין חיוב אונסין אין סברא שהני יהיו שונים משאר שאלה שחייב באונסין.

ב] בעי רמי בר חמא שאלה לרבעה מהו – רש"י מפרש השאלה לענין האם חייב באונסין. וכתבו הריטב"א והמ"מ [שאלה ב-ט] שלפי רש"י ד' הבעיות הראשונות [שאל לרבעה, שאל

4. ספר דבר יעקב

תלמוד תורה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו, א"כ תלוי בבעיה כאן אם בעינן ממונא דאית ביה הנאה. גם הקה"ח [סימן עב-לד] כתב ששואל ספר תלוי בספק של הגמ'. והנה"מ [ס"ק יז] מקשה ממש"כ הט"ז שמצוות ת"ת ליהנות ניתנה, שדברי תורה נקראים משמחי לב, ולכן המודר הנאה מחבירו אסור להשאל לו ספר כדי ללמוד בו. והקה"ח במשובב [ס"ק יז]

ג] שאלה ליראות בה מהו ממונא בעינן והאיכא או דלמא ממונא דאית ליה הנאה מיניה בעינן וליכא – המחנ"א [שאלה ופקודן סימן ג, עיין לעיל צד: אות ט] כתב מי ששואל ספר מחבירו כדי ללמוד בו, תלוי בספק כאן דכיון ששואל לשם מצות

5. ספר דבר יעקב

10 שאל משותפים ונשאל לו אחד מהן מהו כולו בעליו בעינין והא ליכא או דלמא מההוא פלגא דידיה מיהא מיפטר – כתבו הראשונים [ר] יונתן בשיטה, נ"י ומאירי] שמשמע מלשון הגמ' שהספק האם נפטר מפלגא או שחייב בכל, אבל בודאי אינו נפטר מהכל. וכ"כ הטור [סימן שמו]. ומקשה הנ"י על הר"ף והרמב"ם [שאלה ב-ח] שכתבו שפטור מספק, ומשמע שפטור לגמרי, והרי הספק בגמ' רק על חצי. מיהו בדעת הרמב"ם מסתפקים הנ"י והמל"מ [הל' ח] אם כוונתו לפטור הכל או לפטור מפלגא, והא דנקט פטור [בלי להזכיר פלגא] היינו משום שקאי על שותפים ששאלו, ואותו שותף ששאל בעליו עמו פטור לגמרי מחלקו, וכיון שהזכיר לשון פטור אצל שותפים ששאלו נקט ג"כ אצל שאל משותפים.

המהרש"א תירץ שהר"ף לומד שיש גם צד לפטור לגמרי, דכולו בעליו אין עמו בעינין כדי לחייב, ואם מקצת בעליו עמו פטור, ואף שהגמ' לא הזכירה צד כזה, הגמ' קיצרה וחדא מתרתי איבעיות נקט. אבל בשיטת התוס' לומד המהרש"א שכיון שהפטור של בעליו עמו הוי חידוש, אין לגמ' צד לפטור לגמרי משום חצי בעליו עמו, וכל הספק האם חייב בכל או פטור מחציו.

6. ספר דבר יעקב

11 שותפים ששאלו ונשאל לאחד מהן מהו – הר"ף והרמב"ם [שאלה ב-ח] פסקו בין בשאל משותפים ובין בשותפים ששאלו שפטור מספק. וכתב הרמב"ם הא דפטור מספק היינו מאונסין או גניבה ואבידה אבל בפשיעה חייב. [והטור [סימן שמו] תמה כיון דקיי"ל פשיעה בבעלים פטור, א"כ כאן שהוי ספק בעליו עמו למה לא יפטר מספק. המ"מ והב"י מתרצים שהרמב"ם לשיטתו שסובר שפשיעה חייב מדין מזיק. ואכתי קשה כיון שפשיעה בבעלים פטור א"כ הוי ספק אם חייב מדין מזיק, ולמה נחייבו מספק.

12 הקו"ש [ב"ב אות תרנח] מבאר, וכע"ז מבאר הבית אהרן [וכן משמע מהמ"מ והסמ"ע סימן שמו-יח] כיון שפשיעה הוי מזיק, א"כ יש כאן דאי מזיק, וספק אם יש פטור מטעם בעליו עמו, ובכה"ג אינו נפטר מספק, אבל לענין להתחייב על גניבה ואבידה, אם הוי בעליו עמו אין כאן חיוב כלל. [והנה לעיל [צד. אות א] הבאנו מחלוקת האם פטור בעליו עמו הוי פטור משמירה או מתשלומין, ולפי התירוצ' הזה יוצא חילוק בין פטור בעליו עמו בפשיעה [שחיובו משום מזיק] שבוה בעליו עמו הוי פטור מתשלומין [דמזיק], לבין גניבה ואבידה שבעליו עמו הוי פטור משמירה. וכ"כ הדב"א [סימן מ-ב] והאר"ש [שכירות ג-ח] שמדברי הרמב"ם מבואר שפטור בעליו עמו [בפשיעה] אינו פטור משמירה אלא מתשלומין.]

בקנ"ה השיעורים [לר"י גוסטמן סימן ל-ז] מבאר הא דפשיעה בבעלים פטור מחיוב מזיק ע"פ החינוך [מצדה ס] שמבאר שבעליו עמו השומר פטור משמירה כיון שהבעלים ישמרו בעצמם, וממילא ליכא פשיעה, ולפ"ז ה"מ היכא שהוי דאי בעלים, אבל בספק בעלים יש חיוב על השומר לשמור מספק, ואם אינו שומר יש כאן פשיעה ודאית שהיא חייבת מדין מזיק. וה"מ בספק פשיעה, אבל בספק חיוב גניבה ואבידה א"א לומר שהוי כחיוב גניבה ואבידה ודאי, ומש"ה פטור מספק.

7. ספר דבר יעקב

[ז] שליה פלוגתא דר' יונתן ור' יאשיה –
הר"ף פוסק להלכה כמו ר' יאשיה שלא מהני
שליחות להפריה ולא מהני שליחות לענין שאלה
בבעלים, ונימוקו כיון שרבא אומר מסתברא יד עבד
כיד רבו, משמע רק עבד ולא שליה רגיל. הרא"ש
והנ"י בשם הראב"ד דוחים שרבא אומר כן רק
למ"ד שלא מהני שליחות אבל אינו בא להכריע
אם מהני שליחות.
הר"ן והנ"י מביאים שהר"ח פוסק כמו ר' יאשיה
כיון שקראי דייקא כוותיה, והאחרונים כתבו כיון
שלא נאמר כן בגמ' אין לנו לומר כן מעצמנו.

הרא"ש והר"ן והנ"י בשם הרשב"א והרמב"ן
סוברים שנשאר ספק אם הלכה כר' יאשיה או ר'
יונתן, ולכן לענין הפריה הוי ספק איסורא לחומרא
ולכא הפריה, ולענין שאלה בבעלים ספק ממונא
לקולא ופטור מספק. וכתב הש"ך [סימן שמו"ד] כיון
שפטור מספק, אי תפס המשאיל לא מפקינן מיניה.

8. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף צו עמוד א

אבל עבד דלאו בר מצוה הוא לא. [1] פרש"י דשליחות נפקא לן מאתם גם אתם לרבות שלוחכם ובעינן דומיא דמשלח שיהו אלו
הדינים נוהגים בו וזה אין דין שואל ומשאיל נוהגים בו שאין לו כלום ע"כ, ואין פירוש זה מחזור דא"כ אמאי נקט תלמודא שליה
דבר מצוה הוא, הא לא שייך בענין המצוות, אלא למי שדיני שואל נוהגים בו, ועוד דהא ודאי דינים אלו נוהגים הם בעבד אם
נתנו לו ממון על מנת שאין לרבו רשות בו דהא אפשר בהכי כדאיתא בפ"ק דקדושין (כ"ג ב'), ועוד קשיא לי אשמעתין דהא
במס' גיטין (כ"ג ב') אסיקנא דלא בעינן שליה בר מצות כולוהו אלא מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית לרבות את העבד
שנעשה שליה לכל התורה ואפילו לקבלת גט וכדאמרינן נראין דברים שהעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד
רבו שלו, ואפשר כי מפני כן פרש"י דבר מצות לאו דוקא אלא לומר שדיני שואל ומשאיל נוהגים בו, אבל לשון הגמ' אינו הולם
פירושו וכדאמרן, [2] והנכון דמשום דהכא אמר רחמנא בעליו תרי זימני דמשמע קפידא דבעלים ממש בעינן עד דאיכא מאן
דאמר דשלוהו אינו כמותו, משום הכי אמרינן דאפשר דאפילו למ"ד דהכא נמי שלוהו כמותו דילמא הני מילי שליה ישראל
דשייך בכל המצות דהשתא קרינא ביה בעלים ממש אבל עבד אינו ראוי לשליחות זה ואינו ממלא מקום ישראל, או דילמא
אדרבה דעבד כנעני עדיף שידו כיד רבו וקרינא ביה בעלים ממש, אמר ליה מסתברא דיד עבד כיד רבו ממש.

9. דף על הדף בבא מציעא דף צו עמוד ב

בגמ': אמר רבא לפום חורפא שבשתא. בעיני כל חי מפרש. שהחריף סומך על דעתו, ועל ידי זה לפעמים אינו מעיין היטב
ונכשל, ולכן משמים מבלבלים דעתו כדי שיטעה ולא יסמוך על דעתו ויקיים 'ועל בינתך אל תשען', אך כשמתבייש פעם
אחת לאחר שנכשל בדבר הלכה אינו סומך בעתיד על דעתו, והולך ומתייעץ עם אחרים לקיים 'ותשועה ברוב יועץ'.

10. ספר דבר יעקב

[ג] בעל בנכסי אשתו מי מעל – רש"י מפרש
כגון שנפלו לה נכסים מאביה משנישאת, כלומר

נפל לה ירושה ובתוך הירושה היו ג"כ חפצים של הקדש, וכ"פ הריטב"א. ותמוה למה ס"ד שהוא מעל או היא מעלה, הרי באמת אינה יורשת נכסי הקדש וא"כ לא עשתה כלום וגם הבעל לא קיבל כלום ומה שייד שימעלו. וגם קשה למה כל הדיון שהאשה תמעל משום שהבעל מקבל ממנה הנכסים ולמה אין האשה מועלת כשיורשת אביה, הרי הבעל מקבל רק קנין פירות והאשה יורשת קנין הגוף. ואולי מיירי כשהביאו ההקדש לביתם יחד עם שאר הירושה.

והתוס' פירשו שהיא עשתה מעשה ע"י שנישאת, ומשמע שפליגי על רש"י ומפרשים שמירי בנכסים שהיא הכניסה לו בזמן נישואין, ויחדה אותם לשם נכסי מלוג, ולכן ס"ד שע"י הנישואין היא כמוסרת אותם לבעל. ואפשר לומר שרש"י לא רצה לפרש שהיו לה נכסים בזמן שנישאת, משום שאז פשיטא שהאשה מועלת ע"י שנישאת ומכניסה לבעל נכסים.

11. ספר דבר יעקב

(יד) לימעול בעל דהיתרא ניהא ליה דליקני איסורא לא ניהא ליה דליקני - בשיעורי ר' אלחנן [סימן כה] ובאילת השחר מקשים שכל מוציא מרשות הקדש בשוגג שאיכא מעילה [עיין קידו' נד:], נימא דלא ניהא ליה דליקני איסורא, ואם היה יודע שמוציא מרשות הקדש לא היה ניהא ליה לקנות. וכבר הרגיש בזה תור"פ בשיטה, שתירץ שהתם אע"פ שהוא שוגג אצל הקדש מ"מ אית ליה כוונה להוציא מרשות מי שהחפץ אצלו, אבל כאן כשהבעל מגביה החפץ אין לו כוונה להוציא מהרשות שנמצא בו אלא קסבור שהוא שלו, וזה כוונת התוס' [בתירוך השני] שכתבו ואינו מתכוון בנטילתו להוציאו מרשות בעלים דסבור שהן שלו.

הדרכ"ד מתרץ דבעלמא הלוקח מעות הקדש מעל כיון שלוקח המעות ורוצה לקחת המעות, ובכח"ג חידשה תורה שמעל בשוגג, אבל הכא שירדשה נפלה ממילא, אמרינן דאיסורא לא ניהא ליה דליקני. [וכע"ז מצינו בר"ן נדרים לה. ד"ה למעול].

12. דף על הדף בבא מציעא דף צו עמוד ב

בגמ': בעי רמי בר חמא וכו' נימעלו בית דין וכו'. **וברש"י**: נמעלו ב"ד של ישראל שבאותו דור, שכל תקנות משפט תלויה בהן ועל ידיהן נוהגות חוקות המתוקנים לצבור מאז וכו' ע"כ.

כתב בספר משנת יעבץ להגר"ב זולטי ז"ל (חו"מ סי' ו' ס"ק ח')

הרי מבואר דמה שכל התקנות נוהגות וקיימות לדורות, זה לא משום שבי"ד הראשונים תיקנום לכל הדורות, אלא שכל התקנות המתוקנות משכבר הימים מתחדשות הן בכל דור ודור עפ"י בי"ד של אותו הדור, והיינו דעיקר התקנה בשעה שניתקנה כך היה, שיתקנה בי"ד שבכל דור ודור מחדש ויקבעוה להלכה, שאם לא כן למה למעלו בי"ד שבאותו דור הלא הם לא תקנו את התקנה. וזהו דכתב רש"י נמעלו בי"ד של ישראל שבאותו דור שכל תקנות משפט תלויה בהן ועל ידיהן נוהגות חוקות המתוקנים לציבור מאז, והיו נמי שתקנו לו הם קנין זה. כלומר כיון שכל תקנה זקוקה לבי"ד שבכל דור שיתקנה מחדש ויקבעוה להלכה, א"כ הרי זה כמי שתקנו לו הם קנין זה.

(כג) לא מיבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור אלא אפ' מתה מחמת מלאכה נמי פטור – א. הראשונים מקשים למה פטור, הרי שואל חייב באונסין ואם מתה מאליה חייב, וא"כ למה יש לפטור מתה מחמת מלאכה שיותר יש לתלות מיתתה שנגרם מחמת השואל יותר מאשר מתה מיתה טבעית.

(א) הרמב"ן, הריטב"א והר"ן מתרצים שהמשאיל נתן הפרה כדי לעשות בה מלאכה, ואם מתה התברר שלא היתה ראויה למלאכה, ואיכא פשיעה מצד המשאיל שמסר פרה שאינה ראויה למלאכה.

(ב) הרשב"א מתרץ שהמשאיל יודע שמחמת המלאכה הבהמה תוכחש והסכים לזה, ומה לי קטלא פלגא מה לי קטלא כולה, וא"כ הסכים גם שתמות מחמת מלאכה.

(ג) המחנ"א [שאלה סימן ד] כתב עוד טעם לפטור מתה מחמת מלאכה, דכיון ששאל למלאכה ואח"כ התברר שלא היתה ראויה לכך, הוי שאלה בטעות.

(המחנ"א והשער המלך [חובל ז-ג] כתבו נ"מ בין הטעמים במה שנחלק הראשונים אם לא מתה מחמת עצם המלאכה אלא בזמן המלאכה באו ליסטים וגזלות, שהטור [סימן שמ] מביא דהרמ"ה כתב שגם בכה"ג פטור, והרא"ש חולק עליו. השו"ע [סימן שמ-ג] מביא את שיטת הרמ"ה והרמ"א מביא את הרא"ש שחולק, וכן פוסק הש"ך [שמ-ה] שאינו נפטר ומביא ראיה מהרמב"ן שכתב הטעם שמתה מחמת מלאכה פטור הוא משום שהמשאיל פשע, זה לא שייך היכא שבאו ליסטים וגזלות. ✓ עוד נ"מ כתב המחנ"א לענין מי ששאל ספר

שהתקלקל מחמת הלימוד בו, האם הוי כמתה מחמת מלאכה, שלפי הטעם של הרמב"ן יהיה חייב לשלם שלא שייך לומר שהמשאיל פשע, ולפי הטעם שהמשאיל ידע והסכים לפחת א"כ גם בספרים יהיה פטור מטעם זה. ולפי הטעם שהוי מקח טעות א"כ בספרים לא שייך הטעם הזה ויהיה חייב לשלם.

ב. הרמב"ם [שאלה א-א] כתב שדין מתה מחמת מלאכה הוי כשמתה מחמת המלאכה בזמן המלאכה, אבל אם מתה אחר המלאכה חייב אף שהוי מחמת המלאכה. והמ"מ מקשה שלא נזכר בגמ' בזמן המלאכה אלא מחמת המלאכה. ומביא שהרמב"ן והרשב"א השיגו על הרמב"ם שאם לא עשה בה מלאכה יתירה ולא שינה ממלאכתה, פטור אף אם מתה אחרי המלאכה.

(וכתב הכס"מ שהריב"ש ביאר הטעם של הרמב"ם שהוקשה לו איך נדע מחמת מה מתה הבהמה, ולכן קאמר אם מתה בזמן המלאכה נתלה שמתה מחמת מלאכה, ואם מתה אחר מלאכה נתלה שלא מחמת המלאכה מתה. ולפי"ז כתב הלח"מ שהוכחשה מחמת מלאכה מודה הרמב"ם שפטור אף אם הוכחשה אח"כ כי אין בדבר אחר לתלות, וא"כ ודאי הוכחשה מחמת המלאכה.

א. הראשונים מתרצים שמירי שמתה במקום שהי שם הרבה אנשים, וקיי"ל כאיסי בן יהודה [לעיל פג.]. דאמר אם יש רואה יביא ראיה ויפטר. ב. הרא"ש מתרץ שבאמת א"ל שיכול להשבע ואם תרצה להפטר מהשבועה אייתי סהדי ותפטר. ג. הריטב"א והמאירי מתרצים שלא רצה לפתוח לו בשבועה, כלומר לכתחילה צריך להביא עדים ולכן א"ל אייתי סהדי.

וק"ק לפי הרא"ש והריטב"א מה שאלת הגמ' ליכא סהדי מאי, ולכאורה הכוונה האם חייב לשלם, הרי איכא עצה להפטר בשבועה. וי"ל דשאלת הגמ' היכא שאינו רוצה להשבע.

מיהו הריטב"א מפרש שאין כוונת הגמ' האם חייב לשלם אלא היכא דליכא סהדי כיצד דינו לשלם, כלומר האם חייב לשלם כל החפץ או שיכול להחזיר השברים, [ומ"מ צ"ל דחייב לשלם כיון שאינו רוצה להשבע].

כד] אתא לקמיה דרבא א"ל זיל אייתי סהדי דלאו שנית ביה ואיפטר – מפרש הריטב"א כלומר שלא פשעת בו ולא שינית להכביד עליו במלאכתו. ובשו"ע [סימן שמ-א] מבואר שה"ה אם שינה למלאכה אחרת אפ' מלאכה יותר קלה הוי פשיעה. ומקשים הראשונים [ראב"ד, ריטב"א, ר"ן, רא"ש, נ"י ומ"מ שאלה א-ב] למה צריך להביא עדים ולא נאמן בשבועה שלא שינה.

15. דף על הדף בבא מציעא דף צו עמוד ב

בגמ': מתה מחמת מלאכה נמי פטור.

בס' תולדות אדם מסופר על הגאון העצום רבי זלמן מולוז'ין ששאל ספר תנא דבי אליהו ולמד בו בשקידה נפלאה, עד שבמשך ימים אחדים בלו דפי הספר מרוב משמוש ידים, וכשהחזירו אמר שהוא פטור מלשלם על מה שהספר התיישן ובלה, דדין זה כדין מתה מחמת מלאכה דלאו לאוקמי בכילתא שאילתי'.

והעיר על זה בשו"ת מנחת אלעזר (חלק ד' סי' ע') מדברי המגיד משנה הובאו דבריו בסמ"ע ס' רס"ז כ"ח דבסרי התלמוד, כיון שגם מי ששנה פרקו מאה פעמים מעין בו כמו בפעם הראשונה, אסור ללמוד בו במשמוש ידים, ורק בספרי תנ"כ יש חילוק בין פעם הראשונה לפעמים האחרות.

ועיין מש"כ בזה בשו"ת יביע אומר (חלק ב' חו"מ סי' ז').

כתב בברכי יוסף ס' תקפ"ו והובא בשערי תשובה שם (ס"ק ב') השואל שופר מחבירו ותוך כדי תקיעתו נסדק השופר, פטור השואל, משום דהו"ל מתה מחמת מלאכה.

השואל מטרי' מחבירו ונשברה ברוח מצויל פטור משום מתה מחמת מלאכה, אבל אם נשברה ברוח שאינה מצויל חייב, די"ל דלא השאילו בשביל רוח שא"מ, והי"ל לסגרו כשנשב הרוח, ול"ש לאו לאוקמי בכילתא שאילתי'. (אמרי יעקב על שו"ע הרב חו"מ סי' י"א סט"ו בביאורים ד"ה חייב באונסין).